Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

O‘ZBEKISTONDA ISHSIZLIK DARAJASI VA UNI KAMAYTIRISH YO‘LLARI

Mengboyeva Marjona Muzaffar qizi
Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Iqtisodiyot yo'nalishi 1-kurs talabasi
marjonamengboyeva6@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.20185855

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston iqtisodiyotining zamonaviy bosqichida mehnat bozori holati, ishsizlik darajasining dinamikasi va uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida so‘nggi yillardagi statistik ma’lumotlar asosida bandlikning tarkibiy tuzilishi, yoshlar va ayollar o‘rtasidagi ishsizlik masalalari hamda norasmiy sektorning ulushi ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, maqolada mamlakatda kambag‘allikni qisqartirish, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash va investitsiya muhitini yaxshilash orqali yangi ish o‘rinlarini yaratishning samarali mexanizmlari taklif etilgan. Xususan, 2026-yilga qadar belgilangan ishsizlikni 4,5 foizgacha pasaytirish strategiyasining ahamiyati yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Ishsizlik darajasi, bandlik, mehnat bozori, kambag‘allikni qisqartirish, yangi ish o‘rinlari, norasmiy sektor, kichik biznes, iqtisodiy islohotlar.

KIRISH

Zamonaviy dunyoda har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligi uning mehnat bozori holati va aholining bandlik darajasi bilan bevosita bog‘liqdir. O‘zbekiston kabi aholi soni jadal o‘sib borayotgan mamlakat uchun ishsizlik muammosini hal etish va yangi ish o‘rinlarini yaratish davlat siyosatining eng ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda O‘zbekiston aholisining salmoqli qismini yoshlar tashkil etishi mehnat bozoriga har yili yuz minglab yangi ishchi kuchining kirib kelishini anglatadi. Bu esa iqtisodiyotdan nafaqat mavjud ish o‘rinlarini saqlab qolishni, balki texnologik taraqqiyotga mos yangi va yuqori daromadli bandlik shakllarini joriy etishni talab etadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining strategik farmonlari va “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida ishsizlik darajasini minimal ko‘rsatkichlarga tushirish, ayniqsa, xotin-qizlar va yoshlar bandligini ta’minlashga alohida e’tibor qaratilgan. Hozirgi transformatsiya jarayonida iqtisodiyotni liberallashtirish va xususiy sektorni qo‘llab-quvvatlash ishsizlikka qarshi kurashishning asosiy drayveriga aylandi. Biroq, globallashuv va raqamli iqtisodiyot davrida an’anaviy kasblarning o‘rnini yangi texnologiyalar egallashi, malaka yetishmasligi (skills gap) va norasmiy bandlikning yuqoriligi kabi omillar ishsizlikni qisqartirish yo‘lidagi asosiy to‘siqlar bo‘lib qolmoqda.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekistondagi ishsizlikning bugungi holatini statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilish va uni kamaytirish bo‘yicha samarali ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilab olindi:

1. Mamlakatdagi ishsizlik dinamikasini va uning hududiy xususiyatlarini o‘rganish;
2. Mehnat bozoridagi taklif va talab o‘rtasidagi nomutanosiblik sabablarini aniqlash;
3. Kichik biznes, o‘zini-o‘zi band qilish va masofaviy mehnatning ishsizlikni kamaytirishdagi rolini baholash;
4. Xalqaro tajriba asosida O‘zbekiston sharoitiga mos bandlik modellarini taklif etish.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ishsizlik muammosi va mehnat bozori samaradorligini oshirish masalalari iqtisodiy ta’limotlar tarixida doimo markaziy o‘rinlardan birini egallab kelgan. Klassik iqtisodiy maktab vakillaridan tortib, zamonaviy iqtisodchilargacha ishsizlikning tabiati va uning sabablarini turlicha talqin qilishgan.

Nazariy asoslar. Ishsizlikning iqtisodiy tabiatini o‘rganishda A. Smit va D. Rikardo kabi klassiklar mehnat bozorini o‘z-o‘zini tartibga soluvchi mexanizm sifatida ko‘rishgan. Biroq, 1930-yillardagi "Buyuk depressiya" davrida J.M. Keyns o‘zining "Bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi" asarida bozor har doim ham to‘liq bandlikni ta’minlay olmasligini va davlatning iqtisodiyotga aralashuvi zarurligini isbotlab berdi[1]. Shuningdek, ishsizlik darajasi va inflyatsiya o‘rtasidagi bog‘liqlikni ifodalovchi Fillips egri chizig‘i hamda ishsizlikning YaIM o‘sishiga ta’sirini ko‘rsatuvchi Ouken qonuni ushbu sohadagi fundamental nazariyalar hisoblanadi.

Xorijiy tadqiqotlar. Global miqyosda ishsizlikni kamaytirish va inson kapitalini rivojlantirish masalalari G. Bekker va T. Shuls kabi Nobel mukofoti sovrindorlari tomonidan chuqur o‘rganilgan.[2] Ularning fikricha, ta’lim va malaka oshirishga yo‘naltirilgan investitsiyalar ishsizlikni tarkibiy jihatdan kamaytirishning eng samarali yo‘lidir. Zamonaviy tadqiqotchilardan K. Pissarides mehnat bozoridagi "izlash va moslashish" (search and matching) nazariyasini ishlab chiqib, nega bosh ish o‘rinlari bo‘la turib ishsizlik saqlanib qolishini ilmiy asoslab bergan.[3]

O‘zbekistonlik olimlarning izlanishlari. O‘zbekiston sharoitida mehnat bozori transformatsiyasi va aholi bandligini ta’minlash masalalari mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Jumladan:

Q.X. Abdurahmonov o‘zining ilmiy ishlarida mehnat iqtisodiyoti, xususan, O‘zbekistonda aholi bandligining demografik xususiyatlari va inson taraqqiyoti masalalariga alohida to‘xtalib o‘tgan.

N.M. Mahmudov va D.M. Tursunova kabi tadqiqotchilar iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida yangi ish o‘rinlarini yaratish va xizmat ko‘rsatish sohasining bandlikdagi rolini tahlil qilishgan.[4]

Shuningdek, iqtisodchi olimlar B.X. Umurzakov va Y.M. Itkin mehnat bozori infratuzilmasini takomillashtirish hamda ishsizlikni modellashtirish masalalarida salmoqli izlanishlar olib borishgan.

METADOLOGIYASI

Umumilmiy mantiqiy usullar:

Analiz (Tahlil): Ishsizlik muammosini kichik qismlarga (yoshlar ishsizligi, ayollar ishsizligi, hududiy ishsizlik) bo‘lib o‘rganish.

Sintez: Bo‘lingan ma’lumotlarni birlashtirib, umumiy xulosa chiqarish.

Induksiya: Alohida hududlar (masalan, vodiy viloyatlari) misolidagi ishsizlikni o‘rganib, butun respublikaga umumlashtirish.

Deduksiya: Umumiy iqtisodiy qonuniyatlardan kelib chiqib, ishsizlikni kamaytirishning xususiy yo‘llarini belgilash.

2. Statistik va iqtisodiy usullar:

Statistik guruhlash: Aholini yoshi, jinsi, ma’lumoti va yashash joyi bo‘yicha guruhlarga ajratish.

Dinamik qatorlar tahlili (Trend tahlili): Ishsizlik darajasining yillar davomida (masalan, 2018–2025 yy.) o‘zgarishini o‘rganish.

---

[1] Keynes J.M. The General Theory of Employment, Interest, and Money. – London: Macmillan, 1936; Keyns J.M. Bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi (O‘zbekiston iqtisodiy islohotlar davrida: nazariya va amaliyot). – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2010

[2] Becker G.S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. – University of Chicago Press, 1993; Schultz T.W. Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research. – Free Press, 1971.

[3] Pissarides C.A. Equilibrium Unemployment Theory. – 2nd ed. – Cambridge, MA: MIT Press, 2000; Mortensen D.T., Pissarides C.A. Job Creation and Job Destruction in the Theory of Unemployment // The Review of Economic Studies. – 1994. Vol. 61, No. 3. – pp. 397-415.

[4] Mahmudov N.M., Tursunova D.M. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida xizmat ko‘rsatish sohasi va unda bandlikni ta’minlashning ustuvor yo‘nalishlari // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. – Toshkent, 2021-2023 yillar

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O‘zbekiston mehnat bozoridagi so‘nggi yillardagi o‘zgarishlar va statistik ma’lumotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mamlakatda ishsizlik darajasini pasaytirish bo‘yicha ijobiy tendensiya kuzatilmoqda. Olingan natijalarni quyidagi yo‘nalishlarda muhokama qilish mumkin:

1. Ishsizlik dinamikasi va statistik natijalar

O‘tkazilgan tahlillar natijasida aniqlandiki, O‘zbekistonda ishsizlik darajasi 2020-yildagi (pandemiya davri) 10,5% ko‘rsatkichdan 2024-2025 yillarga kelib 6,8-7% atrofidacha pasaygan. Biroq, umumiy raqamlar orqasida hududiy va demografik tafovutlar mavjud:[5]

Yoshlar ishsizligi: 18-30 yoshlilar o‘rtasida ishsizlik darajasi umumiy ko‘rsatkichdan yuqori bo‘lib, taxminan 10-12% ni tashkil etadi.

Ayollar bandligi: Ayollar o‘rtasidagi ishsizlik darajasi hamon dolzarbligicha qolmoqda, bu esa iqtisodiyotda xotin-qizlar uchun moslashuvchan ish grafiklari va masofaviy mehnat shakllarini ko‘paytirish zarurligini ko‘rsatadi.

2. Sektorlararo bandlik tahlili:

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, bandlik tarkibida sezilarli siljish yuz bermoqda. Ilgari asosiy ish beruvchi bo‘lgan qishloq xo‘jaligi sohasining ulushi kamayib, xizmat ko‘rsatish, qurilish va sanoat sohalarining ulushi ortib bormoqda. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot va IT-sektorida band bo‘lganlar soni yiliga o‘rtacha 15-20% ga o‘sayotganligi aniqlandi.

3. Norasmiy bandlik muammosi

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, mehnat bozorining katta qismi (taxminan 30-40%) hali ham norasmiy sektorda faoliyat ko‘rsatmoqda. Bu esa aholining ijtimoiy himoyasizligiga va soliq bazasining qisqarishiga olib keladi. O‘zini-o‘zi band qilish tizimining joriy etilishi natijasida 2 milliondan ortiq fuqaroning faoliyati legallashgani ijobiy natija sifatida baholandi[6].

4. Muhokama: Ishsizlikni kamaytirishdagi to‘siqlar

Olingan natijalar muhokamasi davomida quyidagi asosiy muammolar aniqlandi:

Malaka nomutanosibligi (Skills gap): Oliy va o‘rta maxsus ta’lim bitiruvchilarining bilimi ish beruvchilar talabiga har doim ham javob bermaydi.

Hududiy cheklovlar: Qishloq joylarda sanoat ob’ektlarining kamligi sababli mavsumiy ishsizlik yuqori darajada saqlanib qolmoqda.

5. Taklif etilayotgan yechimlar samaradorligi

Tadqiqot davomida "Mahallabay" ishlash tizimi va "Hokim yordamchilari" instituti faoliyati muhokama qilindi. Ushbu tizim orqali mikrokreditlar ajratish va aholini tadbirkorlikka yo‘naltirish ishsizlikni qisqartirishning eng samarali drayveri ekanligi isbotlandi.

O‘zbekistonda ishsizlikni kamaytirish faqat yangi ish o‘rinlari yaratish bilan emas, balki ishchi kuchining sifatini oshirish (qayta tayyorlash) va mehnat bozorini raqamlashtirish orqali amalga oshirilishi lozim. 2026-yilga borib ishsizlikni 4,5% gacha tushirish uchun kichik biznesni soliqqa tortishni yanada soddalashtirish va "yashil" ish o‘rinlarini yaratish strategik ahamiyatga ega.[7]

---

[5] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi “**O‘zbekiston — 2030**” strategiyasi to‘g‘risidagi PF-158-son Farmoni

[6] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-fevraldagi “Aholini kichik va o‘rta biznesga keng jalb qilish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-35-son Farmoni sharhi;

[7] O‘zbekiston Respublikasi Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligining 2024-2026 yillarga mo‘ljallangan mehnat bozorini tartibga solish va raqamlashtirish bo‘yicha istiqbolli ko‘rsatkichlari

Tahlil yo‘nalishlari	Ko‘rsatkichlar va asosiy omillar	Dinamika / Holat	Muammolar va to‘siqlar	Strategik yechimlar va natijalar
1. Umumiy ishsizlik darajasi	Aholi bandligi va ishsizlik koeffitsienti	2020 yilda **10,5%** $\rightarrow$ 2025 yilda **6,8-7%**	Iqtisodiy o'sishning barcha qatlamlarga teng yetib bormasligi.	2026 yilga borib ishsizlikni **4,5%** gacha tushirish maqsad qilingan.
2. Yoshlar ishsizligi (18-30 yosh)	Mehnat bozoriga ilk bor kirib kelayotgan qatlam	**10-12%** (umumiy darajadan sezilarli yuqori)	**"Skills gap"** (Malaka nomutanosibligi) — ta'lim sifati va bozor talabi o'rtasidagi uzilish.	"Yoshlar daftari", IT-ta'lim va startap loyihalarni grantlar orqali qo'llab-quvvatlash.
3. Ayollar bandligi	Ijtimoiy himoya va mehnat shakllari	Barqaror past bandlik darajasi	Uy-ro'zg'or yuklamasi va hududiy cheklovlar.	Masofaviy ish, kasanachilik va moslashuvchan ish grafiklarini joriy etish.
4. Sektorlararo siljish	Bandlik tarkibining o'zgarishi	Qishloq xo'jaligidan xizmatlar va sanoatga ko'chish	Qishloq joylarda sanoat obyektlarining kamligi, mavsumiylik.	Raqamli iqtisodiyot (IT) sektori ulushini yiliga **15-20%** ga oshirish.
5. Norasmiy bandlik	Ijtimoiy himoyasiz qatlam va soliq bazasi	Ishchi kuchining **30-40%** norasmiy sektorda	Soliq yukining yuqoriligi va byurokratiya xavfi.	O‘zini-o‘zi band qilish tizimi (2 mln+ legallashgan) va soliq imtiyozlari.
6. Hududiy kesim (Regional)	Vodiy, chekka tumanlar va shahar markazlari	Zich joylashgan hududlarda ishchi kuchi ortiqchaligi	Demografik bosim va hududiy infratuzilma pastligi.	**"Mahallabay"** tizimi va Hokim yordamchilari orqali mikrokreditlash drayveri.
7. Ilmiy-nazariy yondashuv	Klassik va zamonaviy nazariyalar	Keynschilik va "Search and Matching" (K. Pissarides)	Bozorning o'z-o'zini tartibga sola olmasligi (bo'sh ish o'rni bo'lsa-da, ishsizlik borligi).	Inson kapitaliga (ta'lim, qayta tayyorlash) investitsiya kiritish (G. Bekker nazariyasi).
8. Infratuzilma va boshqaruv	Raqamlashtirish va institutsional yondashuv	Milliy vakansiyalar bazasi va monitoring	Mehnat bozori ma'lumotlarining real vaqtdagi shaffofligi pastligi.	Mehnat bozori infratuzilmasini modellashtirish (B. Umurzakov, Y. Itkin tavsiyalari).

1-jadaval. O‘zbekiston mehnat bozori va ishsizlik muammolari tahlili (2018–2026 yy. Prognozi
Ishsizlik muammosi klassik iqtisodiy qarashlardan zamonaviy "izlash va moslashish" (search and matching) nazariyalarigacha rivojlanib keldi. O‘zbekiston sharoitida faqat bozor mexanizmlariga

tayanib qolmasdan, J.M. Keyns ta’kidlaganidek, davlatning faol bandlik siyosati va institutlarining aralashuvi (masalan, hokim yordamchilari tizimi) ijobiy samara bermoqda.

XULOSA VA TAVSIYALAR

O‘zbekistonda ishsizlik darajasi va uni kamaytirish yo‘llari bo‘yicha olib borilgan ushbu tadqiqot mamlakat mehnat bozorida jiddiy tarkibiy transformatsiyalar kechayotganini ko‘rsatdi. O‘tkazilgan tahlillar, statistik ma’lumotlar va xalqaro tajribalar asosida quyidagi yakuniy xulosalarga kelindi.

Birinchidan, O‘zbekiston iqtisodiyotining o‘ziga xos demografik xususiyati — aholining yosh ekanligi hamda mehnat resurslarining yil sayin ortib borishi iqtisodiyot zimmasiga katta mas’uliyat yuklaydi. Har yili mehnat bozoriga 600 mingdan ortiq yoshlarning kirib kelishi barqaror iqtisodiy o‘sish sur’atlarini saqlab qolish va yangi ish o‘rinlarini yaratishni nafaqat iqtisodiy, balki milliy xavfsizlik darajasidagi muhim vazifaga aylantiradi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, ishsizlik darajasi oxirgi yillarda pasayish tendensiyasiga ega bo‘lsa-da, yoshlar va ayollar o‘rtasidagi ko‘rsatkichlar hamon o‘rtacha respublika darajasidan yuqoriligicha qolmoqda. Bu esa bandlik siyosatida "selektiv" (tanlovli) yondashuvni, ya’ni aynan shu qatlamlarga yo‘naltirilgan maxsus dasturlarni yanada kuchaytirish zarurligini anglatadi.

Ikkinchidan, ishsizlikning sabablarini o‘rganish natijasida ma’lum bo‘ldiki, bugungi kunda muammo faqat ish o‘rinlarining yetishmasligida emas, balki "malaka nomutanosibligi" (skills gap) muammosida hamdir. Ta’lim tizimi tayyorlayotgan kadrlar sifati va ish beruvchilarning zamonaviy talablari o‘rtasidagi tafovut tarkibiy ishsizlikni keltirib chiqarmoqda. Raqamli iqtisodiyot, sun’iy intelekt va yashil texnologiyalar sharoitida an’anaviy kasblar o‘rnini yangi ko‘nikmalar egallamoqda. Shuning uchun aholini, ayniqsa ishsiz yoshlarni qisqa muddatli kasb-hunarga o‘qitish va ularni qayta tayyorlash markazlari faoliyatini bozor talablariga moslashtirish eng samarali yo‘llardan biri sifatida baholanadi.

Uchinchidan, norasmiy bandlik masalasi O‘zbekiston mehnat bozorining eng og‘riqli nuqtalaridan biri bo‘lib qolmoqda. Garchi "o‘zini-o‘zi band qilish" tizimi orqali millionlab fuqarolar rasmiy maqomga ega bo‘lgan bo‘lsalar-da, norasmiy sektordagi mehnat munosabatlarini tartibga solish, ularning ijtimoiy himoyasini ta’minlash va munosib mehnat sharoitlarini yaratish dolzarb bo‘lib qolmoqda. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, ularga soliq imtiyozlari berish orqali yangi ish o‘rinlarini "soya"dan chiqarish iqtisodiyotning barqarorligini ta’minlaydi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, ishsizlikni 2026-yilga qadar belgilangan 4,5-5 foizlik darajagacha pasaytirish uchun quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

Hududiy ixtisoslashuvni kuchaytirish: Har bir tumanning tabiiy va iqtisodiy resurslaridan kelib chiqib (masalan, turizm, hunarmandchilik yoki sanoat), "drayver" sohalarda bandlikni oshirish.

Raqamli bandlikni rag‘batlantirish: Masofaviy ish (remote work) va frilanserlik faoliyatini huquqiy jihatdan yanada mustahkamlash, qishloq joylarida yuqori tezlikdagi internetni ta’minlash orqali "raqamli eksport" hajmini oshirish.

Investitsiya va bandlik bog‘liqligi: Davlat investitsiya dasturlari doirasida ajratilayotgan mablag‘larning samaradorligini nafaqat foyda, balki yaratilayotgan barqaror ish o‘rinlari soni bilan baholash tizimini joriy etish.

Ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash: Moslashuvchan ish grafigiga ega bo‘lgan kichik ishlab chiqarish korxonalarini ko‘paytirish va ayollar uchun mikrokreditlar tizimini soddalashtirish.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda ishsizlikni kamaytirish nafaqat davlatning ijtimoiy majburiyati, balki uzoq muddatli iqtisodiy taraqqiyotning garovidir. Tizimli yondashuv, ta’lim va mehnat bozori integratsiyasi hamda tadbirkorlik uchun yaratilgan erkin muhit yaqin yillarda mamlakatda to‘liq bandlik darajasiga erishish uchun mustahkam poydevor bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023. (Mehnat qilish huquqi va bandlik kafolatlari bo‘limi).
2. O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi. (Yangi tahriri). – Toshkent, 2022.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi PF-158-sonli Farmoni.
4. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti: Nazariya va amaliyot. Darslik. – Toshkent: Fan, 2019. – 580 b.
5. Mahmudov N.M. O‘zbekiston mehnat bozorida tarkibiy islohotlar va bandlik dinamikasi. Monografiya. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O‘zbekiston Respublikasining statistik yillnomasi. – Toshkent, 2024.
7. Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi hisobotlari: “2023-2025 yillarda yangi ish o‘rinlarini yaratish va aholi bandligiga ko‘maklashish dasturi”.
8. World Bank. Uzbekistan: Creating Markets and Jobs. Country Private Sector Diary. – Washington D.C., 2022.
9. International Labour Organization (ILO). World Employment and Social Outlook: Trends 2024. – Geneva, 2024.
10. Umurzakov B.X. O‘zbekistonda norasmiy bandlikni tartibga solish va mehnat bozorini raqamlashtirish masalalari. // "Iqtisodiyot va ta'lim" jurnali. – 2022, №4.
11. Tursunova D.M. Yoshlar bandligini ta’minlashda innovatsion yondashuvlar. // "O‘zbekiston iqtisodiy axborotnomasi". – 2023, №2.
12. Stat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy veb-sayti ma’lumotlari (Murojaat sanasi: 2026-yil, may).
13. Lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi